

УДК 378.016-051:793.3

DOI 10.31654/2663-4302-2020-PP-1-99-107

Максименко В. І.

викладач, аспірант кафедри музичної педагогіки та хореографії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ТВОРЧА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ СТУДЕНТІВ-ХОРЕОГРАФІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Людина може голодувати через відсутність
самореалізації так само сильно, як і через відсутність їжі.
Річард Райт

У статті на основі аналізу наукової літератури та результатів дослідження висвітлено аспекти творчої самореалізації студентів-хореографів та її значення як фундаментальної цінності в системі навчання та виховання. Увага акцентується на розвитку й реалізації здібностей студентів у процесі творчої діяльності, поступовому особистісному зростанні (кар'єрні устремління), самоосвіті, розвитку внутрішнього потенціалу і прагненню до максимально повної самореалізації своїх можливостей у майбутньому. Розкривається сутність та значення навчального процесу як вагомого чинника формування творчої особистості майбутнього вчителя хореографії. Визначено основні підходи щодо вивчення феномену самореалізації та подано їх основні характеристики. Комплексний підхід до розвитку творчої діяльності студентів являє собою цілісну систему діалектично взаємозалежних науково-педагогічних принципів, методів і засобів виховання їхньої творчої активності.

Ключові слова: творчість, самореалізація, самоствердження, виховання, особистість, творча діяльність, студент-хореограф, навчання, устремління, креативність, мистецтво.

Вступ. Проблема самореалізації творчої особистості є досить актуальною у педагогічній науці. Інтеграція України в європейське і світове співтовариство, створення нових ринкових відносин, реформування освіти передбачають орієнтацію на людину як найвищу цінність суспільства, яке чекає на нові, творчі звершення, чим дає можливість кожній особистості виявити і реалізувати власний творчий потенціал. У контексті тенденцій гуманізації освіти важливе значення має теза про особистісно орієнтований підхід до навчання і виховання, утвердження нових цінностей – творчості, самопізнання, саморозвитку і самореалізації.

Тому однією з найактуальніших проблем сьогодення є формування творчої, всебічно розвинутої особистості. Серед визначень поняття "творча особистість" виділимо таке: творчою називають "креативну особистість, яка внаслідок впливу зовнішніх факторів набула потрібні для актуалізації творчого потенціалу додаткові мотиви, особистісні утворення, здібності, що сприяють досягненню творчих результатів в одному чи кількох видах творчої діяльності" [18, с. 61]. Це визначення перегукується з думкою Н. Посталюк, що творчу особистість характеризує високий творчий потенціал та високий ступінь активності в його реалізації [11, с. 13].

Саме від творчості залежить науково-технічний прогрес і створення нового. На сьогодні немає єдиної теорії творчості, оскільки немає єдиної, визнаної всіма науковцями дефініції творчості. Творчість завжди втілює в собі жадання життя як засіб усунення душевної самотності.

Як зазначає академік В. Маляко, саме розвиток творчої особистості можливий лише за умови, коли буде забезпечена "психолізація" всього навчально-виховного процесу, тобто коли будуть створені умови для реалізації творчого потенціалу кожної особистості. Важливо допомогти студенту пізнати себе, свої здібності, нахили.

Хореографічне мистецтво здатне забезпечити гармонію фізичного і духовного розвитку особистості, розвивати пізнавальну і творчу активність людини, її емоційну чутливість, естетичні потреби й смаки, сприяти зростанню її внутрішніх потенціалів, удосконаленню розумових процесів та творчої діяльності, стимулювати прагнення до самовдосконалення та самореалізації як основи будь-якого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових джерел показує, що проблема самореалізації особистості упродовж тривалого історичного періоду є темою жвавих дискусій, а відтак досліджувався багатьма вченими. Особливих результатів досягнуто у XIX ст., коли сформувалися такі галузеві науки, як психологія, соціологія, фізіологія, в межах яких і вивчалось це явище. Різноманітні аспекти проблеми творчої самореалізації особистості як цілісного процесу становлення людини на своєму життєвому шляху досліджували вчені: М. Михайлов, М. Муляр, М. Недашковська, Н. Циба вивчали філософські аспекти зв'язку самореалізації особистості із сенсом життя та свободою людини; І. Бех, Т. Вівчарик, В. Давидов, Ю. Долинська, Л. Рудкевич – психологічні аспекти самореалізації та її складових, механізмів, зв'язок із віковою та гендерною динамікою самозмін у людини; О. Горячева обґрунтовувала самореалізацію як основу гуманістичної педагогіки; В. Андреев, І. Зязюн, І. Іванов, В. Лозова, С. Сисоєва, О. Савченко, Н. Тарасевич, Н. Щуркова обґрунтовували педагогічні аспекти самореалізації як активної пізнавальної та творчої діяльності у нових умовах освітнього процесу; Л. Брильова визначала шляхи саморозкриття; Б. Гершунський створював концепції самореалізації в системі обґрунтування цінностей і цілей освіти; Г. Балл, Є. Вахромов, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс, В. Франкл досліджували сутність самоактуалізації та самореалізації особистості з акцентом на розвиток творчого й духовного потенціалу людини, максимальній реалізації всіх її можливостей тощо.

Теоретики і практики хореографічного мистецтва (В. Авраменко, Н. Базарова, Г. Березова, Л. Бондаренко, А. Ваганова, М. Вантух, К. Василенко, М. Васильєва-Рождественская, Верховинець, П. Вірський, К. Голейзовський, А. Гуменюк, І. Гутнік, Ж. Ж. Новер, С. Забрєдовський, Є. Зайцев, Р. Захаров, С. Зубатов, Л. Іванов, В. Костровицька, О. Колосок, А. Кривохижа, С. Легка, А. Підлипська, К. Станішевський, Т. Ткаченко, Л. Цветкова, Д. Шариков та багато інших) вважають, що залучення молоді до танцювального мистецтва важливе для їх духовного збагачення, творчого розвитку, фізичного здоров'я, формування інтересу до рухливої діяльності тощо. Переважна більшість їх публікацій щодо сфери хореографічної діяльності є мистецтвознавчими. Їх можна використовувати в якості концептуальної основи для опрацювання педагогічних технологій підготовки хореографів. Про художньо-педагогічні та методичні аспекти підготовки вчителя мистецького профілю ми дізнаємось з дисертаційних робіт Л. Андрощук, Т. Благова, О. Бурлі, О. Пархоменко, О. Реброва, М. Рожко, Т. Сердюк, Ю. Ростовська, О. Таранцева та інших науковців.

Метою статті є аналіз наукових підходів до проблеми творчої самореалізації студентів-хореографів у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу. Проблема самореалізації особистості є центральною, або, принаймні, дуже значущою для багатьох сучасних концепцій про людину. Самореалізацію особистості потрібно розглядати як свідомий процес найбільш повного розкриття і зростання сутнісних сил людини в процесі багатогранної, вільної діяльності, який розгортається під дією суперечностей між "Я"-ідеалом і "Я"-реальністю, і має різні рівні свого становлення і розвитку.

Вирішальним чинником теоретичних відмінностей концепцій творчості є, в основному, різні погляди авторів на процеси творення, його джерел та продуктів, що, відповідно, пов'язано з домінуючими у даному періоді фізіологічними, психологічними і соціологічними теоріями. К. Юнг однозначно доходить висновку, що тільки психічно здорова людина здатна до справжньої творчості. Так, за А. Маслоу, психічно здорова людина – це щаслива людина, яка живе в гармонії з собою, не відчуває внутрішнього розладу, любить навколишній світ, людей і творчо працює, реалізуючи свої здібності й обдарованість.

У вітчизняній філософії й педагогіці існує тісний зв'язок між поняттями "творчість", "самореалізація" та процесами саморозвитку й самоствердження особистості (С. Березін, І. Ведін, Л. Коган, Д. Леонтьєв). Вітчизняній науковці (М. Гінзбург, Є. Клімов, Т. Кудрявцев, А. Орлов, М. Пряжников, А. Реан та С. Рубінштейн) трактують самореалізацію як свідомий, цілеспрямований процес розкриття та опредметнення сутнісних сил особистості в її різноманітній практичній діяльності.

Тільки в останні десятиріччя педагогічна наука все сміливіше пов'язує проблеми самореалізації як самоздійснення вільної особистості з наданням їй, і педагогу, можливостей реалізувати себе переважно через творчість. В окремих психологічних і педагогічних словниках поняття "самореалізація особистості" визначається як "втілення в життя своїх внутрішніх можливостей і здібностей" [20, с. 57], та як "одна з цілей педагогічного процесу, яка полягає в допомозі особистості здійснити свої позитивні можливості, розкрити нахили і здібності" [12, с. 253].

Системі професійної підготовки належить значна роль у формуванні основ професіоналізму хореографа-педагога, який забезпечить досягнення найвищих результатів у діяльності шляхом самореалізації як самого педагога, так і його учнів. Багатьма педагогами хореографами висловлено думку, що танець розкриває можливості кожного, активізує формування творчої спрямованості особистості, її пізнавальної самостійності.

У процесі *творчої діяльності* формуються й удосконалюються такі психологічні та моральнодуховні особистісні якості, як нестандартне, новаторське мислення, винахідливість, логічність мислення, уміння інтенсивно міркувати, розсудливість, здатність до аналізу, комунікабельність, розвинені уява та фантазія, самостійність, воля, почуття гідності, комунікабельність, безпосередність, впевненість у своїх силах, цілеспрямованість, наполегливість, вміння у звичайному бачити незвичайне, прагнення до самовдосконалення, натхненність, ентузіазм, захопленість певною справою, творчий підхід до роботи, здатність до візуалізації, розвинена інтуїція, спостережливість, розкутість у творчій самореалізації, усвідомлене прагнення до самоактуалізації та самовираження [15, с. 12].

Як зазначає Л. Коростильова, термін "самореалізація" (self-realization) вводить до Словника з філософії та психології, виданому в 1902 р. в Лондоні і трактується як "здійснення можливостей розвитку Я" [6, с. 8]. *Самореалізація* – це процес формування людиною свого стилю життя під впливом творчих здібностей особистості. Ця творча сила робить людину вільним індивідумом, що самовизначається. Вітчизняний вчений І. Краснощок передбачає, що людина в процесі самореалізації усвідомлює те, чим вона володіє та чого вона хотіла б досягти, а також робить вибір практичних дій для втілення свого досвіду в реальну дійсність [7, с. 12].

Заслуговує на увагу структурно-функціональна модель самореалізації, яку запропонувала зарубіжний науковець Л. Коростильова, де автор виокремлює три основні блоки ("хочу", "можу", "потрібно"), які за умови правильного співвідношення стають запорукою успішної самореалізації. Блок "хочу" містить бажання, інтереси, прагнення, що спонукають людину до активної діяльності, тим самим демонструючи можливості самореалізації. Блок "можу" передбачає самопізнання людиною своїх можливостей та адекватне самооцінювання. Якщо особистість здатна усвідомити свої реальні здібності та якості, то уявлення своїх можливостей буде адекватним. Блок "потрібно" сприяє самоорганізації та саморегуляції особистості, а також визначає соціальний запит стосовно людини. Цей блок охоплює поняття свободи та контролю, в свою чергу контроль поділяється на самоконтроль та соціальний контроль [6, с. 58].

Важливим для нашого дослідження є педагогічні ідеї А. Мудрика, який розглядає самореалізацію як "реалізацію людиною активності у значущих для неї сферах життєдіяльності та взаємовідносин" [9, с. 26]. Зокрема, науковець О. Румянцева визначає самореалізацію як основний життєвий процес особистості, в якому людина розкриває свої здібності та можливості за допомогою реалізації своїх цілей та прагнень у життя. Автор вважає основним внутрішнім критерієм самореалізації – активність особистості в реалізації життєвих установ. Вона визначає три рівні аналізу

проблеми самореалізації особистості, а саме: філософський, соціологічний та психологічний [14, с. 19].

Поняття "самореалізація" часто застосовують як синонім терміну "*самоактуалізація*", "*реалізація своїх можливостей*". У статті сутності вказаних категорій розкриваються у вимірі професійно-педагогічної діяльності. Їхній взаємозв'язок полягає в наявності стійких позитивних особистісних змін, у реалізації природного потенціалу; бажання стати всім, ким можливо стати (А. Маслоу); сила, яка примушує людину розвиватися на будь-яких рівнях – від оволодіння моторними навичками до вищих творчих злетів (К. Роджерс); повна реалізація наявних можливостей (К. Хорні) [2, с. 5].

Досліджуючи проблему самореалізації в контексті професійної підготовки В. Демиденко доводить, що "самореалізація – це свідоме за власною ініціативою втілення людиною своїх творчих можливостей у житті". У становленні й розвитку самореалізації автор виділяє такі етапи: усвідомлення людиною своєї сутності, потенційних можливостей, прав та обов'язків, мотивів діяльності, усвідомлення власного "Я"; визначення життєвої мети та програми дій щодо її досягнення; побудова моделі діяльності; діяльність та її самооцінка; порівняльна характеристика самооцінки та оцінки діяльності й набутого власного статусу; формування висновків про перспективи розвитку власного "Я"; внесення за потреби відповідних коректив, що будуть унеможливлувати деструктивні тенденції. Отже, спостереження, пізнання й самопізнання є необхідною умовою самореалізації як важливої якості особистості [3, с. 33].

Н. Пилипенко під поняттям "професійна самореалізація" розуміє соціалізований шлях гармонійного розвитку особистості, поєднаний із здобуттям професійно-практичного та духовного досвіду в процесі набуття кваліфікації майбутнім фахівцем у період первинного професійного становлення (навчання у вищій школі) та вдосконалення фахового зростання в процесі виконання професійних ролей і обов'язків, що є невід'ємним атрибутом розкриття й здійснення особистісного й професійного потенціалу [11, с. 75].

У сучасній науці вчені виділяють стадії, етапи і рівні, які проходить фахівець у своєму професійному становленні в процесі фахової підготовки. К. Левітан виділяє три основні стадії професійного становлення особистості: "підготовча (довузівська) стадія, пов'язана з вибором професії; початкова (вузівська) стадія, під час якої формуються основи професійно важливих умінь і властивостей особистості професіонала; основна (післявузівська) стадія. Це період розвитку всіх сутнісних сил особистості з метою її повної самореалізації в професійній діяльності. Саме на цьому етапі відбувається становлення особистості професіонала" [8, с. 43]. Наприклад, В. М. Ємельянова резюмує, що професійне становлення особистості відбувається поетапно впродовж усього життя і обов'язково супроводжується непередбаченими обставинами, які іноді кардинально змінюють траєкторію професійного життя людини [4].

Виокремлені стадії, безперечно, стосуються професійної підготовки майбутніх викладачів хореографічних спеціальностей, їхнього професійного становлення як фахівців, починаючи з довузівської та закінчуючи післявузівською підготовками. Процес професійного становлення майбутнього вчителя в період навчання у вищому навчальному закладі не тільки може бути багатоаспектним і багатоплановим, а й інтегрованим, синергетичним. А. Маркова стверджує, що людина стає професіоналом не одразу, а проходить багато великих і малих етапів на шляху свого професійного становлення.

Дійовий вплив на виховання творчої особистості справляє хореографічне мистецтво, а виховні можливості танцю потребують різноманітної духовної та творчої діяльності. Сучасний викладач хореографії – це високоосвічений фахівець, який володіє фундаментальними соціально-гуманітарними, психолого-педагогічними і фаховими знаннями, вміє використовувати ці знання у своїй професійній діяльності. Основою для самореалізації творчої особистості, безперечно, є творча діяльність, котра характеризується творчою активністю, цілеспрямованістю, свободою вибору засобів самовираження та ступенем соціальноактивної людини у суспільних відносинах.

Особливе місце у формуванні творчої самореалізації особистості хореографа, її пізнавальних здібностей мають виховання й навчання, оскільки танець відображає всю повноту природи людини в усій її гармонійній цілісності.

Хореографічний навчально-виховний процес є важливою складовою вищої освіти. Він справляє величезний вплив на формування індивідуальності студентів-хореографів. Саме завдяки хореографії можливо переноситися в минуле і в процесі творчості набувати художньо-творчого досвіду.

Педагогічна цінність танцю полягає в тому, що на його матеріалі можна успішно здійснювати цілісний підхід до розвитку творчої особистості: впливаючи на почуття студентів-хореографів, формувати інші сфери її особистості: морально-естетичну; емоційно-вольову, інтелектуальну тощо.

Система навчання в університеті, зокрема на мистецько-педагогічному факультеті, має свою специфіку. Крім підготовки студентів до педагогічної діяльності, як викладача хореографії, їх необхідно готувати до самореалізації в якості хореографа-виконавця, балетмейстера, викладача тощо. У цьому процесі в майбутніх учителів хореографії важливо формувати прагнення до самоосвіти, самовдосконалення, розвитку здібностей до хореографічної і педагогічної творчості. Результатом самореалізації педагога-хореографа має бути потреба до безперервного саморозвитку та самовдосконалення, *мотивація* до розвитку творчого потенціалу особистості.

Формування системи пошукових і дослідницьких умінь та навичок творчої особистості сприяє розвитку високого рівня її творчої активності, оскільки забезпечує постійну спрямованість особистості на подальшу пізнавальну та творчу діяльність.

Розвитку професійного інтересу і творчої активності сприяє реалізація професійної спрямованості навчання всіх без винятку вишівських дисциплін, належна організація навчальних і виробничих практик, написання курсових і дипломних робіт. Важливо підкреслити, що реальний процес підготовки творчої особистості складний та неоднозначний, тому жодна програма не здатна передбачити заздалегідь кінцевий результат. У зв'язку з цим від педагога вимагається велика творча віддача та методичні знання, щоб допомогти студентам самовиразитися та самореалізуватися через мистецтво.

Найбільш важливою якістю, необхідною для повноцінної творчої самореалізації студентів хореографів, є *креативність*, яка як властивий людині потенціал залежить від неї і виявляється в мисленні і діяльності, сприяє появі нового, новаторського продукту, що є важливою складовою особистісного та професійного зростання самого фахівця.

Найбільші можливості в удосконаленні особистості, на думку психологів, відкриває творчість. Саме творча самореалізація сприяє розвитку особистості, досягненню нею багатьох цілей; при цьому спосіб її стає індивідуальним. "Саме у творчості знаходиться джерело самореалізації особистості, яка вміє аналізувати проблеми, які виникають, встановлювати системні зв'язки, виявляти протиріччя, знаходити їх оптимальне рішення, прогнозувати можливі наслідки, реалізації таких рішень і т. ін.", – наголошував С. Л. Рубінштейн [13, с. 277].

Дослідники вважають, що людина, яка творить – це, перш за все, людина вільна, бо творець, передусім, повинен мати свободу в пошуку та визначенні засобів досягнення мети. Підґрунтям особистісного розвитку є свобода, яка постає головною умовою творчої діяльності. Але будь-яка діяльність має в собі елементи творчості.

За висновками відомих мислителів (М. Бердяєв, Л. Виготський, М. Каган, О. Леонтьєв, А. Маслоу, В. Моляко, Е. Фромм) для формування творчої особистості необхідна саме *вільна* творча діяльність. На їхній погляд, у творчій діяльності важливі не лише творче мислення та уява, але і підсвідомість та набутий раніше досвід. А ще вони підкреслюють те, що творча діяльність, як акт вільного волевиявлення особистості, априорі передбачає досягнення унікального результату.

Лише творчість містить у собі елементи свободи, якою людина може володіти: розвиток, нові можливості, динамічність, активність. Водночас творчий процес – це діяльність, що не може не враховувати об'єктивні закономірності, вона не відривається від необхідності.

Творчість є необхідним для свободи втіленням. Реалізація свободи у творчості дає особистості можливість реалізовувати певні прагнення. Отже, свобода є можливістю для творчості і водночас – втіленням самої творчості. Результатом творчості стає сама свобода, яка, не задовольняючись конкретним втіленням, знову-таки виступає можливістю для нового втілення – передумовою розвитку творчого процесу [5, с. 123–124]. Прагнення до незалежності примушує людей порушувати звичайний хід речей, впливає на долю сильних особистостей, породжує авантюристів, "великих", або просто оригінальних людей. Е. Фромм навіть зазначає, якщо потяг до творчості не отримує реального виходу, виникає тягіння до руйнування. Психічне напруження стає таким сильним, що, якщо людина не має можливості поєднати себе із світом у творчості, з'являється спонука до усунення та руйнування світу [19, с. 15]. Так парадоксально виглядає потреба людини в творчості. Отже, ми з'ясували, що до творчості самоактуалізації мотивує прагнення розвиватися, а позитивним мотивом самоактуалізації в творчості виступає прагнення до незалежності. В обох випадках творчість виступає як джерело самоактуалізації, відіграє роль своєрідного постачальника енергії.

Освітній процес мистецько-педагогічного факультету сприяє формуванню у студентів певної ідеї (мети) власного творчого розвитку і самозростання, що передбачає наявність особистісних цілей, стандартів, принципів, очікувань і переконань щодо свого "Я" і своїх творчих можливостей, які відповідають професійним нормам та вимогам соціуму. Створення умов вільного прояву і творчого розвитку студентів в умовах навчання є однією з головних характеристик сучасної педагогічної освітньої установи.

Професійна самореалізація студентської молоді пов'язана з перспективами професійного шляху, що трансформується в професійне майбутнє. Зарубіжні та вітчизняні вчені стверджують, що початковим моментом активності особистості на шляху досягнень і самореалізації є *устремління*. Саме рушійна сила устремлінь є пусковим механізмом професійної самореалізації особистості. Маючи лише усвідомлені професійні устремління, людина може окреслити, спланувати, а якщо треба, й відкоригувати свої дії на шляху професійного просування. Водночас чітко визначені устремління дають людині відчуття передбачуваного задоволення від очікуваного успіху та схвалення соціального оточення.

За допомогою свободи вибору людина переосмислює своє життя, трансформує свої певні, уже напрацьовані і перевірені, цінності у внутрішні істини даного етапу творення світу. Таким чином, вибір відкриває нові альтернативи пізнання та пошуку сенсу життя, самореалізації й самотворення. Він є механізмом смислового регулювання життя та кардинальної трансформації життєвих смислів [17, с. 320].

Досягнення особистістю професійної самореалізації більшою мірою залежить від того, наскільки швидко та інтенсивно особистість реалізує власний потенціал у процесі оволодіння професією та пристосовується до її вимог і умов [15]. Педагог мистецьких факультетів повинен створювати умови для творчої самореалізації своїх учнів. "Не ганьба, а горе тому вчителю, який не бачить у своїх учнях особистостей і кожним своїм кроком не здійснює індивідуальний підхід" – С. Максименко.

На лекційних і практичних заняттях з хореографії майже всім студентам даються однакові завдання, але кожен їх виконує своєрідно. Результати виконання завдань аналізуються спільно – це демонструє різний рівень творчої самореалізації кожного студента. У процесі навчання за допомогою дій викладача, у спілкуванні з ним студент опановує певними знаннями. Таким чином реалізується принцип спільної діяльності і співпраці.

Уможливити творчі досягнення студентів – хореографів можна за допомогою індивідуального підходу викладача як в теоретичних, так і в практичних методах навчання. В процесі фахової підготовки ми спостерігаємо унікальні можливості своїх студентів. Творча унікальність являє собою і процес, і результат розвитку людиною своєї неповторної індивідуальної своєрідності в процесі творчості як необхідної умови для реалізації свого творчого потенціалу [1, с. 27].

За планування, процес і результат навчання має відповідати не лише викладач, але й студенти, які активно співпрацюють з ним. Для успішної самоосвіти

необхідними рушійними силами постає сильна й постійна мотивація та зацікавленість як процесом, так і результатами навчальних дій. Але, які б методи і прийоми навчання й мотивації викладач не використовував, бажаних результатів не буде, якщо студенти не будуть брати активну участь у навчальному процесі. Суть навчання в університеті полягає в тому, щоб допомогти студентам реалізувати себе, підготуватися до професійної діяльності і вибудувати життєві ідеали.

У багатьох підручниках з теорії навчання увагу приділено лише методам навчання, а те, що саме викладач скеровує мислення студентів, заохочує пошуки того, де можна застосувати знання, й показує, як розвивати думку на основі відомої інформації, залишається поза увагою. Конструктивний підхід передбачає активну участь викладача в процесі навчання як співавтора отриманих знань.

Нині все більшого значення набуває розвиток таких властивостей особистості, які дають можливість творчо використовувати здобуті знання, генерувати ідеї, застосовувати знання й уміння в новій ситуації, що, своєю чергою, сприяють подальшій самореалізації особистості. З огляду на сказане, необхідними умовами самоосвітнього процесу як передумови самореалізації виокремлено наполегливість і систематичність у творчій діяльності. Потреба в навчанні, емоційне включення в процес навчання, уміння приймати виклик, рух від свідомого використання нових знань через їхнє осмислення до активного застосування – це і є динаміка особистісних перетворень на шляху самореалізації.

Аналіз визначеної джерельної бази дав підстави стверджувати, що професійну творчу самореалізацію студентів хореографів можна розглядати як свідомий, безперервний, цілеспрямований процес максимального розкриття сутнісних сил особистості та їхній подальший розвиток. У результаті цього відбуватиметься ствердження власного "Я" і, відповідно, здійснюватиметься процес самореалізації особистості загалом. У творчій самореалізації на першому місці стоїть особистість, а не її досягнення. Людина, яка творить – це, перш за все, людина вільна, бо творець, передусім, повинен мати свободу в пошуку та визначенні засобів досягнення мети. Адже без вільного вибору засобів мета виступає у вигляді невизначеного ідеалу, до якого можна прагнути та не мати можливості для його реалізації.

У процесі дослідження ми пересвідчилися, що останнім часом зростає інтерес до процесу творчості. Якщо в деяких психічних процесах людині допомагають складні механізми, то творчість не може бути механічною. Але саме від творчості залежить науково-технічний прогрес і створення нового.

Хореографічне мистецтво є способом пізнання цінностей буття, отже, спонукає особистість дивитися на світ ціннісними категоріями. Унікальність хореографії в тому, що вона передбачає світосприйняття як думкою, так і переживанням цієї думки. Мистецтво танцю у поєднанні з іншими видами мистецтва в культурно-освітньому просторі України моделює особистість, сприяє розвитку емоційної сфери, естетичної культури, моральних норм, розширює її пізнавальні інтереси та фізичні і творчі можливості.

Висновки. Самореалізацію особистості розглядаємо як умову творчого зростання, а призначення самореалізації вбачаємо у створенні умов для творчості, за яких особистість саморозвивається і самореалізується. Професіоналізм майбутнього викладача хореографії можна визначити як індивідуально-особистісне утворення, котре є здатністю самореалізуватися в процесі хореографічно-педагогічної діяльності та передбачає високу продуктивність праці, включеної в загальну життєдіяльність людини. Одним з головних завдань професійно-педагогічної підготовки студентів є розвиток у них зацікавленості й потреби в постійному самовдосконаленні, як необхідної якості педагога, що зумовлює подальше становлення їх як професіоналів, спроможних до проєктування і реалізації, корекції та розвитку власної діяльності. Отже, у викладанні фахових дисциплін в університеті необхідно використовувати такі методи і засоби, які сприяють творчій самореалізації особистості, оскільки майбутній педагог хореограф не може відбутися як професіонал, якщо він здійснює професійну діяльність рутинно, без проявів творчості.

Література

1. Варламова Е. П., Степанов С. Ю. Психология творческой уникальности. Москва, 2002. 256 с.

2. Гупаловська В. А. Професійна самореалізація як чинник становлення особистості жінки: автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2005. 25 с.
3. Демиденко В. Самореалізація: сутність, становлення, розвиток. *Педагогіка і психологія*. 2004. № 2. С. 32–37.
4. Емельянова М. Н. Профессиональное становление педагога: трудности и свершения. URL: http://www.o-detstve.ru_profession.
5. Зубарева О. Г. Творчість як засіб надбання свободи. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія "Філософія, соціологія, політологія"*. 2008. Вип. 17. С. 121–126.
6. Коростылева Л. А. Психология самореализации личности: затруднения в профессиональной сфере. Санкт-Петербург: Речь, 2005. 222 с.
7. Краснощок І. П. Особистісна самореалізація майбутнього вчителя в навчально-виховному середовищі педагогічного університету: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Кіровоградський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Винниченка. Кіровоград, 2002. 214 с.
8. Левитан К. М. Личность педагога: становление и развитие. Саратов: Топаз, 1991. 135 с.
9. Мудрик А. В. Социальная педагогика: учебн. для студ. высш. учеб. зав. 6-е изд., перераб. и доп. Москва: Издательский центр "Академия", 2007. 224 с.
10. Пилипенко Н. Психологічні особливості самореалізації особистості в умовах професійної кризи. *Соціальна психологія*. 2005. № 3 (11). С. 72–79.
11. Посталюк Н. Ю. Творческий стиль деятельности. Педагогический аспект. Казань, 1989. 204 с.
12. Психологический энциклопедический словарь / гл. ред. Б. М. Бим-Бад; редкол.: М. М. Безруких и др. Москва: Большая рос. энцикл., 2003. 528 с.
13. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии: учебн. пособ. Санкт-Петербург: Питер, 2009. 712 с.
14. Румянцева О. М. Ценностные ориентации как фактор самореализации личности в спорте: дисс. ... канд. псих. наук: 19.00.01 / Российская госуд. акад. физ. культ. Москва, 2001. 174 с.
15. Савицька І. М. Феномен свободи як звільненої свідомості: філософсько-антропологічний дискурс: автореф. дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.04 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2011. 20 с.
16. Старинська Н. В. Адапційний потенціал як чинник професійної самореалізації особистості. *Вісник Харківського національного університету ім. Г. С. Сковороди*. Вип. 38. Харків: ХНПУ, 2011. URL: <http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc-Gum/vkhnpu-psykno/2011-38/index/html>
17. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ: Либідь, 2003. 367 с.
18. Туриніна О. Л. Психологія творчості: навч. посіб. Київ: МАУП, 2007. 160 с.
19. Фромм Е. Психологія і етика. Москва: ООО "Издательство АСТ-ЛТД", 1998. 568 с.
20. Шестак Н. В. Высшая школа: технология обучения. Москва: Вузовская книга, 2000. 80 с.

References

1. Varlamova E. P. (2002) *Psikhologiya Tvorcheskoi Unykalnosti*, C. Yu. Stepanov, 256 [in Russia].
2. Hupalovska V. A. (2005) *Profesiina Samorealizatsiia Yak Chynnyk Stanovlennia Osobystosti Zhinky: [Avtoref. Dys]... Kand. Psykholoh. Nauk* , 25 [in Ukrainian].
3. Demydenko V. (2004). *Samorealizatsiia: Sutnist, Stanovlennia, Rozvytok, Ped. I Psykh*, 2, 32–37 [in Ukrainian].
4. Emelianova M. N. *Professyonalnoe Stanovlenye Pedahoha: Trudnosty Y Sversheniya [Elektronnyy Resurs]*. – Rezhym Dostupa: . – Zahol. Z Ekranu. – Mova Ros.
5. Zubarieva O.H. (2008) *Tvorchist Yak Zasib Nadbannia Svobody [Visnyk Dnipropetrovskoho Universytetu]*. – *Filosofii, Sotsiologhiia, Politologhiia. Vyp.17*, 121-126 [in Ukrainian].
6. Korostyleva L.A. (2005) *Psikhologiya Samorealyzatsyy Lychnosti: Zatrudneniya V Professyonalnoi Sfere – SPb: Yzd-Vo "Rech"*, 222 [in Russia].
7. Krasnozhchok I.P. (2002) *Osobystisna Samorealizatsiia Maibutnoho Vchytelia V Navchalno-Vykhovnomu Seredovyshchi Pedahohichnoho Universytetu: Dys. ...Kand. Ped. Nauk, Spets.: 13.00.07 "Teoriia Ta Metodyka Vykhovannia"* Kirovohradskyi Derzh. Pedahohichni Un-T Im. Volodymyra Vynnychenka, 214 [in Ukrainian].

8. Levitan K. M. (1991) Lychnost Pedahoha: Stanovlenye Y Razvytye – *Topaz*, 135 [in Russia].
9. Mudryk A.B. S (2007) otsyalnaia Pedahohyka: Ychebn. Dlia Stud. Vyssh. Ycheb. Zav. / A.B. Mudryk. – 6-E Yzd., Pererab. Y Dop. – *Yzdatelskyi Tsentr "Akademyia"*, 224 [in Russia].
10. Pylypenko N. (2005) Psykholohichni Osoblyvosti Samorealizatsii Osobystosti V Umovakh Profesiinoi Kryzy Sotsialna Psykholohiia. – 3(11), 72 – 79.
11. Postaliuk N. Yu. (1989) Tvorcheskyi Styl Deiatelnosti. [Pedahohycheskyi Aspekt] , 204 [in Russia].
12. Psykholohycheskyi Entsiklopedycheskyi Slovar (2003) / Hl. Red. B.M. Bym-Bad; Redkol.: M.M. Bezrukykh [Y Dr.]. – *Bolshaia Ros. Entsykl*, 528 [in Russia].
13. Rubynshtein, S. L. (2009) Osnovy Obshchei Psykholohyy [Tekst]: Uchebnoe Posobyе – *SPb*, 712 [in Russia].
14. Rumiantseva O.M. (2001) Tsennostnye Oryentatsyy Kak Faktor Samorealyzatsyy Lychnosti V Sporte: Dys. ...Kand. Psykh. Nauk: 19.00.01 Rossyiskaia Hosud. Akad. Fyz. Kult, 174 [in Russia].
15. Savytska I. M. (2011) Fenomen Svobody Yak Zvilnoi Svidomosti: Filosofsko-Antropolohichni Dyskurs: Avtoref. Dys. ... Kand. Filosof. Nauk: 09.00.04 Nats. Ped. Un-T 44 Im. M. P. Drahomanova, 20 [in Ukrainian].
16. Starynska N. V. Adaptsiinyi Potentsial Yak Chynnyk Profesiinoi Samorealizatsii Osobystosti / N. V. Starynska // *Visnyk Kharkivskoho Natsionalnoho Universytetu Im. H. S. Skovorody [Elektronnyi Resurs]: Zb. Nauk. Prats. – Vypusk 38. – Kharkiv-KhNPU–2011. – Rezhym Dostupu Do Zbirnyka: <http://www.Nbu.gov.ua/Portal/Soc-Gum/Vkhnpu-Psyknol/2011-38/Index/Html>*
17. Tytarenko T. M. (2003) Zhyttievyi Svit Osobystosti: U Mezkhakh I Za Mezhamy Budennosti – *Lybid*, 367 [in Ukrainian].
18. Turykina O. L. (2007) Psykholohiia Tvorchosti: Navch. Posib. *MAUP*, 160 [in Ukrainian].
19. Fromm E. (1998) Psykhoanaliz Y Etyka. OOO "Yzdatelstvo AST-LTD", 568 [in Russia].
20. Shestak N.V. (2000) Vysshaia Shkola: Tekhnolohyia Obuchenyia – *Vuzovskaia Knyha*, 80 [in Russia].

Maksymenko Vira

Postgraduate student of Music pedagogy and Choreography Department of Nizhyn Mykola Gogol State University

CREATIVE SELF-REALIZATION OF STUDENTS-CHOREOGRAPHERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

In the article, which is based on the analysis of scientific literature and the results of the research, aspects of creative self-realization of students-choreographers and its importance as a fundamental value in the system of teaching and education are illuminated. Attention is placed on the development and realization of students' abilities in the process of creative activity, gradual personal growth (career aspirations), self-education, development of inner potential and desire for the fullest self-realization of their opportunities in the future. The essence and the importance of learning process as an important factor in the formation of the creative personality of the future choreography teacher is revealed. The main approaches to the study of the phenomenon of self-realization are identified and their main characteristics are given. An integrated approach to the development of students; creative activity is an all-in-one system of dialectically interdependent scientific and pedagogical principles, methods and means of educating their creative activity.

Key words: *creativity, self-realization, self-affirmation, upbringing, personality, creative activity, student-choreographer, training, aspirations, creativity, art.*